

OLERTI

Iru illabeteroko Aldizkaría
(Suplemento poético de KARMEL)

ZUZENDARI: AITA ONAINDIA — LARREA (ZORNOTZA)
BANATZAI LE: X. P. ALBIZU — BILBAO

I'GO URTEA

1959 GARAGARRILLA-IRAILLA

Gizonari berez dagokio eder-irritsa. Origaitik esan oi dogu: urlia edo sandia ederrak darabil, aize-bolada zakar baten eskuetan ba'lebil. Eta, ain zuzen be, egi ta eder biran gahiltz erdi-zoratuak, tximirrika auts-ariña argitaket inguruan lez. Eta arritzekoa ete? Biotz-barruan daukaguz, Jaunak ezarrita, joera bi oneik oso bizi: adimenak argia dau janari, barne-senak ederra. Eta guk ditugun barrenkemen guztiai bardintze egokia damotsen Jainkoak gale bi oneik be etzitian asetzeke itxi. Zoragarrero erein eban eder-azia gure ingurumari.

Eta nok ez, barruan sentitzen dauan ederraren tximiko eztiáz jabetzeko lain indar? Zein jauregi zein eliz garai bat ikustekoan,

anditasunaren itzalak lausotzen gaitu garra-
be; margolariak lauki bikainean ipiñi danda
arima usiak, zurlarutu; abes-batz naiz orke-
ta baten jardunak, gogo-ernaitu. Eta zer oler-
kariaren arnas aundiko bertso-saillak irakur-
tean? Eta esatean, Bedoña'n Marin'go nes-
katillak Loramendi'renak esan ebezan lez
Negarra datorkigu, ixil-ixil, matrail gorritu-
tan beera.

Baiña, au olan dalarik, ez gara guztiok ta-
barnean daroagun edo izadiak eskintzen dau-
kun ederra bildu, jaso ta adierazteko; are
txiago, gai ezbaridiñak alkar nasturik, eder-
barria sortzeko. Sortzaille andi, egia, Jainko
dogu soillik; besteok Aren buztarpeko sor-
tzaille txikin besterik ez gareala autor bear
baiña sortzaille gara, naiz-ta beeragoko ma-
lla ta neurrian. Eta nortzuk ditugu oneik
Jainko antzera sortzaille diran izaki gure-
ok? Ertilariak, antzelariak: erderaz esan, *er-
tistak*. Eder antzetsua dagie oneik, goitiki
argi-aldi txinpartatsuz buru-biotzak goritu-
rik.

Au doiñu ta otsez baliatzen yaku edem
adierazteko; bestea, arri, zur, margo ta aba-
rrez. Mintzoeraz ederra dagianari, elertza
deritxogu, *ots eler-eder-zale*. Itzak eskutu-
tzen ditu elertzaleak, tresna egoki lez, edem
antzez jaulki ta azaltzeko. Elertzale era be-
teko izena dau, ta zelako saillari lotu ta jar-
dun, alako izen berezia damotsagu: izlan-
eletari, olerkari, eleberri-zale, antzerkille-
kondaira-zale, ipuinlari, saiotzaille, eledetse-
le, artezkari edo epaille ta abar.

Ertilarien artean batzuk *asmotsuak* dau-
antzetsuak beste batzuk. Bereko jit ta iz-
kera asmotsus dabenak, au da, sort-indar be-
rezkoa dabenak ertilari gorenengoak dir-
lrazan edo sortu, egia esan. Jainkoak bako-
rik egin oi dau, ezerezetik atera ta sortu

berari dagokio-ta. Gizasemeak, beerako mai-
lan beste ainbeste dagi bere asmamenaren ar-
gi ta indar arrigarriz. *Asmamen* (irudimen,
olermen) andiko ertilariak gaiztasun andi ba-
rik billatzen ditu gai osterantzeko ta gogai-
nort-jagiek, bizi te argi ta giartsu adi-erazteko.
Eta olako sugar berezia ezarten dautso di-
joan edo idazten dauan guztiari, ots, bere zer-
baitz jantzi ta gatzatzen dauz dagizan antze-
lanak.

Bigarren maillakoak, ostera, ez dabe onen-
besteko asmamenik, ezta erne-aldi ain bizi-
rik be, baiña antzez dagie lan, eskuko yake-
erriaren ezkutua, lan-era edo teknika ondo
dazague. Labur: naizta asmamen ta irudimen
goitar bage, sakon ta gunez egin ta azaltzen
dabe ederra.

Bai ta ertilariak, zerbait egiteko, doai ta
gaitasun batzuk nai-ta-ez euki bear. Eta eler-
tzaleari gagokiozala, zeintzukaz apaindu ta
jantzi bearra dau? Bi oneik bai beintzat izan
bear dabe bere apaingarri: *sortzetikoak* eta
lortuak.

1) *Sortzetikoak*. Oneik bitan bat-banatu
daikeguz: erti-lanerako *deia* ta ortarako *gai-
tasuna*.

Edozein arazotan gauzak ganoraz egin al-
zateko *deia* bear dogu, joera berezia, barruan
darabilgun irrika, antze-lana osotzera bultz-
dazagigun barne-indarra. Izateagandiko zer
spart au barik ez dogu ezer garairik egingo,
naizta gogotik nekatu. Berarizko *deia* bear da
erti-lanerako.

Orrezaz gaiñera, nai-ta-ezean erakutsi bear
ertilariak *gaitasuna* be, edertirako ausi, ario
ta tarramura. Itz au borobiltzen dabenak, ba-
rez be, norberaren izakera sumakor gupera
ta gogoaren aldetiko doai berezi batzuk dira.
Ta orreïn artean: a) *adimen zorrotza*, iza-

diak eskintzen dauskuna artzeko ta abar; or-
tarako, jakiña, adi ta ezagumen-indar guztiak
neurri ta ein egokian euki bear, eta au edo-
zetan naitaezko ba'da, askoz geiago erti-lane-
tan; onetan ari danean, argi-aldia izan oi dau
antzelariak, ots, bertatiko ta oituzko trebe-
tasuna, ederraren zauskada artu ordukoxe,
gogai edo oldozkun barriak ederkiro sortu ta
itxura barrian oldozkun orreik adi-erazo ta
iragarri al izateko. b) *Oroimena* arturiko era
eder ta egigai bikaiñak gomutaganbaran gor-
de ta iraun-azorik, joanaren pipit goxoa ex-
galtzeko. d) *Irudimena*, zentzunen bitartea
jasotako gai ta gauzen antz sumakorra ugari-
tu ta onegaz eralketa barriak egiteko. Auxe
nunbait antzelariaren doai berezi ta garran-
tzitsuena: onek lagundurik, bada, eder ta su-
makor, irudi-jantzi sotillez adi-erazoko ditu
oldozkunik goi eta utsenak. Eta auxe ez ete
dogu ertiaren muiña bera? e) *Biotzondoa*,
atsegin edo nekegarri yakunaren aurrean ari-
mea kezkatu daiten; ta doai au be atzera ezi-
ña elertzaleak bereziki: ederra senti ta bil-
tzen ez dakianak, sorkari eder anaiñak ikusiz
barne-mindu ta idarrosten ez danak, neke
burutu al izango dauz besteen biotzak ederret-
ikutu ta kezkatan jarri dagikeezan erti-lanak.
g) *Erti-sena*, ederra onartu ta alakoa ezta
ezetsi dagian, antze-lanetan batez be: ortara-
ko ederra zer dan ta nun dagoan jakin bear
da, bai ta oartu edo sentidu be. Sen edo aoxu-
ri au ertilari danak euki bear dabe, gitxi-
ko, baiña elerti-zaleak era nabarmenean.
Doai au barik, burutu bai burutu daiteke
edertasun batzuk, baiña bai errez uts eta
akats-zulo andietan amildu be. Baietz diño-
tzu, orrelaxe dala munduko erri guztietako
literatur-kondairak. Ba-dira epopei edo poe-
ma andiak, zer edo zer izan nai dabena,
eder-gurguluz bakarrik josiak.

2) *Gaitasun lortuak*. Beste zenbait gaita-
tasun nobere indarrez ta oar-ikasiz jadetsi
geinkez. Gizon jantzia, gizon landua, esan oi
da. Zer adi-erazten ete dogu esaera orregaz?
Aitatzen dogun ori asko irakurria, asko ika-
sia dala, kultura andikoa dala. Ba-da, beraz,
elerti-kultura be, ta ederti guztiak era batera
ta geuk jardunez egin nai dogun ertia bera-
rik ikasiaz lortzen da jakintza edo ele-kultu-
ra ori. Umea azi ta ezi egin bear da, gizon
izatera eldu daiten. Elerti-zaleak erabat azi,
edatu, ugaritu egin bear dauz bere erti-gaita-
sunak, lanez zein ikasiz. Azte onek osotasun
garairaino garoaz, eta azi ezik lur landu ba-
gearen antzera dira gure almen eta indarrak.
Ortarako, ona zer egin: erti bakoitzaren
arau-legeak ikasi, eredu onak astiz irakaurri,
norbera be lantxoren batzuk egiten saiatu,
oarmena ugaldtu izadi-zizkuak eta giza-bizitza
arakatuaz.

Orobat lan-era edo teknika be bear da erti-
lana burutzerakoan. Eta ez da pitiña bere ga-
rrantzia. Gogoko yakun ertian jardun, bai,
baiña erti orrek berezko ditun lege ta arauak
zapaldu barik; margo-ertian diarduanak, esa-
te baterako, zelan marrastu jakin bear dau
lenengoz: olerkariak, ostera, bertso-gintzara-
ko legeak. Noraezekoa dozu au, elitzake ba
bestela erti-lanik, antzelariaren buruan ezik.
Bulkoz eta irudiz eder sortu dana, orrelaxe
txukun ta kirioz azaletik be iragar al izate-
ko, eder-era ernai, errez ta trebea bear.

Ortik dator gero. ondoren martzalez, nobe-
raren idazkera (estilo) berezia.